

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

**Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки
(Інклюзивна освіта)»**

**Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПНм-21
Кардаш Анна Валеріївна**

**Керівник:
к. пед. н., доцент
Потапюк Лілія Миколаївна**

**Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2024 р.
Гарант освітньо-професійної
програми:
к. пед. н., доцент
Потапюк Л.М.**

Луцьк – 2024 року

АНОТАЦІЯ

Кардаш А.В. Національне виховання молоді в контексті глобалізаційних процесів. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОПІ «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У роботі досліджено: у першому розділі здійснений теоретичний аналіз дослідження проблеми національного виховання молоді в контексті глобалізаційних процесів; визначені сутність національного виховання на сучасному етапі та особливості виховання національної самосвідомості молоді

У другому розділі проведено емпіричне дослідження проблеми національного виховання молоді в контексті глобалізаційних процесів: здійснений аналіз результатів дослідження проблеми національного виховання здобувачів вищої освіти; розроблені рекомендації щодо покращення національного виховання молоді

Ключові слова: *національне виховання, національні цінності, патріотизм, національна самосвідомість, здобувачі вищої освіти, глобалізація, глобалізаційні процеси*

ANNOTATION

Kardash A. National youth education in the context of globalization processes Manuscript.

Qualification work of the master of OPP "Educational, pedagogical sciences (Inclusive education)" specialty 011 "Educational, pedagogical sciences". Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The qualification work of the master consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of used sources, appendices.

The work investigates: in the first section, a theoretical analysis of the study of the problem of national education of youth in the context of globalization processes is carried out; the essence of national education at the present stage and the features of the education of national self-awareness of youth are determined.

In the second section, an empirical study of the problem of national education of youth in the context of globalization processes is carried out: an analysis of the results of the study of the problem of national education of higher education students is carried out; recommendations are developed for improving the national education of youth.

Keywords: *national education, national values, patriotism, national self-awareness, higher education students, globalization, globalization processes.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	10
1.1. Сутність національного виховання на сучасному етапі	10
1.2. Особливості виховання національної самосвідомості молоді	21
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	31
2.1. Аналіз результатів дослідження проблеми національного виховання здобувачів вищої освіти	31
2.2. Рекомендації щодо покращення національного виховання молоді	41
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Соціальна роль особистості зростає, а процеси гуманізації, демократизації суспільства, інтелектуалізації праці, глобальної інформатизації та стрімкого розвитку техніки й технологій висувають нові вимоги. Українському суспільству необхідно створити умови, за яких народ перетвориться на націю, що постійно навчається та здатна достойно змагатися на міжнародному рівні. Освітній процес, особливо в дошкільних, початкових і середніх закладах, має відповідати стратегічним національним завданням, бути україноцентричним і базовим на принципах людиноцентризму як ключового цивілізаційного вибору.

Одним із пріоритетів сучасної української педагогіки є розробка нових підходів, що спрямовані на реалізацію завдань освіти та всебічного розвитку особистості через оновлення змісту, методів і форм організації навчання та виховання. У зв'язку з сучасними суспільно-політичними змінами постає необхідність вирішення низки освітніх завдань, серед яких ключову роль відіграє питання національного виховання та розвитку. У контексті сьогоденних соціальних перетворень, що відбуваються в нашій країні, а також змін у духовних цінностях та світогляді молоді, національне виховання стає особливо актуальним, оскільки цінності й мотивації молодого покоління змінюються відповідно до нових викликів часу.

Дослідники все частіше зосереджуються на питаннях національного виховання молоді. Це підтверджують праці таких науковців, як І. Бех, О. Березюк, О. Вишневський, Г. Волков, І. Зайченко, С. Клепко, С. Кононенко, С. Корженко, Л. Кравченко, М. Лисенко, Г. Лозко, І. Мартинюк, Л. Маєвська, Ю. Махмутов, Ст. Мосіященко, В. Моргун, О. Киричук, О. Коваль, О. Погрібний, Л. Потапюк, І. Родіонова, Ю. Руденко, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, М. Стельмахович, Д. Тхоржевський, Г. Хілліга та ін., які засновані на принципах гуманізму, особистісно орієнтованого підходу та розвивально-діяльнісного методу.

Проблематика національного виховання обґрунтовано висвітлена в роботах видатних діячів української педагогіки, серед яких Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та ін. У своїх дослідженнях вони наголошували на важливості ідеї народності у становленні патріотизму, акцентуючи увагу на ролі рідної мови, традицій та звичаїв у цьому процесі.

Значну увагу в педагогічній науці приділено питанням національно-патріотичного виховання, які висвітлюються у працях Ю. Бондаренко, М. Боришевського, О. Вишневського, Р. Захарченка, В. Кузя, Б. Цимбалістого, В. Яніва, Я. Яреми, О. Ярмоленка та інших. Психологічні аспекти патріотичного виховання розглядали Г. Костюк, П. Якобсон та ін. Серед сучасних науковців, які аналізують питання формування патріотизму та громадянських якостей особистості, слід відзначити І. Беха, П. Вербицьку, П. Ігнатенка, А. Погрібного, Ю. Руденка, К. Чорну, О. Шестопалюка та ін.

Сучасні українські вчені, зокрема В. Андрущенко, І. Бех, В. Кремень, О. Лютко, П. Саух, О. Сухомлинська та інші, приділяють увагу проблематиці демократичного та національно-патріотичного виховання, акцентуючи на філософсько-антропологічних аспектах. У сфері сучасної педагогічної науки дослідження окремих аспектів національно-патріотичного виховання здійснюють такі науковці, як І. Бех, Л. Березівська, С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж, О. Сухомлинська та інші.

Чимало науковців займаються означеною тематикою, однак питання і надалі залишається актуальним та недостатньо вивченим, оскільки існує чимало проблем і труднощів, які потребують подальшої розробки та доопрацювання. Саме тому темою нашої кваліфікаційної роботи є «Національне виховання молоді в контексті глобалізаційних процесів».

Мета дослідження – на основі системного аналізу розкрити особливості формування національного виховання у здобувачів вищої освіти в умовах глобалізаційних процесів.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність національного виховання на сучасному етапі.
2. Проаналізувати особливості виховання національної самосвідомості молоді.
3. Дослідити результати емпіричного дослідження проблеми національного виховання здобувачів вищої освіти
4. Розробити рекомендації щодо покращення національного виховання молоді.

Об'єкт дослідження – національне виховання як соціально-педагогічний феномен.

Предметом дослідження є специфіка формування національного виховання у студентів закладів вищої освіти в контексті навчально-виховного процесу.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань наукового дослідження було застосовано комбінацію таких методів:

- теоретичні (аналіз психолого-педагогічних джерел);
- емпіричні (анкетування, експертне оцінювання, діагностика, порівняння та аналіз результатів);
- методи графічного представлення аналітичних даних.

Наукова новизна. Розроблені методичні рекомендації щодо покращення національного виховання молоді.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що результати та висновки дослідження можуть будуть використані в освітньому процесі закладів вищої освіти з метою формування у молоді національних цінностей.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та результати дослідження, проведеного у рамках кваліфікаційної роботи, були представлені у вигляді тез доповідей, опублікованих у збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної конференції.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, два розділи, загальні висновки, перелік використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сутність національного виховання на сучасному етапі

Під впливом процесів глобалізації найбільше опиняється молодь, яка є найуразливішою частиною суспільства. Сучасна молодь соціалізується в умовах глобального обміну знаннями, комунікацій та технологій. Глобалізація спричиняє соціальну диференціацію, яка ґрунтується на розриві між тими, хто має високий рівень володіння технологіями та доступ до них, і тими, хто позбавлений таких знань і можливостей. Цей розрив створює нові ризики та виклики як на індивідуальному, так і на колективному рівнях.

Глобалізація є незаперечним явищем, що впливає на сучасний світ. Вона не лише відкриває нові перспективи, але й містить значні загрози. Вивчаючи різні підходи та тлумачення, більшість дослідників погоджується, що формується єдина світова цивілізація, яка розвивається в рамках глобалізаційних процесів.

Варто зауважити, що універсальної класифікації цінностей не існує. Кожна громадська наука, така як філософія, психологія, політологія, соціологія тощо, використовує власні підходи та критерії для аналізу цінностей. На нашу думку, для проведення узагальненого аналізу доцільно структурувати цінності за змістом чи предметом, на які вони спрямовані. З огляду на це можна виділити такі основні групи:

Загальнолюдські цінності (іноді їх називають фундаментальними, базовими чи абсолютними): життя, людська гідність, добро, природа, суспільство, щастя, правда, справедливість тощо.

Національні цінності відображають культурні особливості нації: патріотизм, національна ідея, державотворчі прагнення, національна гідність,

рідна мова, традиції, звичаї, народні свята, фольклор, символіка, історична пам'ять тощо.

Громадянські цінності (пов'язані з демократичним устроєм суспільства): права та свободи, обов'язки, соціальна гармонія, повага до закону, толерантність до інакомислячих, релігійна терпимість, повага до культур та традицій інших народів, інформаційна культура тощо.

Сімейні цінності (пов'язані з родинним життям): любов, взаємоповага, подружня вірність, турбота про дітей, підтримка, довіра, взаємодопомога, відповідальність, пам'ять про предків тощо.

Особистісні цінності (виявляються через риси характеру, поведінку та життєві орієнтири): здоров'я, морально-вольові якості, освіченість, життєва компетентність, самодосконалення, матеріальне благополуччя, досягнення кар'єрних чи соціальних цілей тощо.

В основі виходу будь-якої нації лежить природна потреба в історичному розвитку, самозбереженні, самовдосконаленні, самоутвердженні та розбудові власної держави. Через це будь-яке освітнє середовище є національним. У світлі сучасних соціальних змін, які відбуваються в нашій країні, а також духовної сфери та формування світогляду молоді постає проблема радикальної перебудови у сфері виховання, а національне виховання набуває особливої ваги та актуальності.

Ідеал гармонійно розвиненої особистості залишається основною метою виховання з давніх часів. Він вимагає індивідуального підходу, уникає зведення виховного процесу до односторонньої або пасивної адаптації молоді до конкретних суспільних реалій, і включає цілісну взаємодію усіх аспектів особистості: її сутності, свідомості, самосвідомості, потреб і поведінки. У сучасних умовах цінності та мотивація зазнають поступових змін, що призводить до відчуття нестабільності й невпевненості в моральних і ціннісних орієнтирах.

У національному вихованні ключову роль відіграє утвердження принципів загальнолюдської моралі, зокрема таких як істина, справедливість, любов, доброта, патріотизм, працьовитість і шанобливе ставлення до старших.

Коли основою морального виховання стають високі моральні цінності, які сформовані багатовіковим досвідом народу, це спрямовує процес виховання на формування гармонійної особистості.

Дослідники зазначають, що виховання має бути спрямоване на формування особистості, яка поєднує національні та загальнолюдські цінності, соціальну значущість і унікальність. Ідеалом є людина, яка одночасно є патріотом своєї країни й активним громадянином світу. Українська система виховання повинна враховувати «особливості української дитини, її фізичні, інтелектуальні, духовно-моральні й естетичні потреби, а також сприяти засвоєнню національних і загальнолюдських культурних цінностей для формування гармонійної особистості українця» [14, с. 3]. «Також важливо готувати молоде покоління до життя в умовах розмаїття зв'язків — від локальних до глобальних, навчаючи їх культурі спілкування та плюралізму думок» [23, с. 143].

«Національне виховання – це процес, який не тільки відкидає і заперечує національну відокремленість, а навпаки – потребує пізнання та осмислення національно-культурної спадщини інших народів. Лише на багатокультурному ґрунті виникає розуміння того, що національне та загальнолюдське не є альтернативними поняттями, а виступають як дві грані єдиного цілого. Загальнолюдське функціонує й розвивається завдяки національному, а в останньому відображається зв'язок часів та поколінь в історичному розвитку всього людства» [16].

Національне виховання представляє собою сукупність поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв та інших складових, що розвиваються народом протягом кількох поколінь, з метою формування світоглядних і цінних орієнтирів у молоді та передачі багатовікового досвіду.

Основна мета національного виховання полягає в тому, щоб передати молодому поколінню громадський досвід, духовні цінності, національну самобутність і споріднений світогляд, а також сформувати особистість свідомого та гуманного громадянина, здатного виконувати свої конституційні

та громадянські обов'язки та досягати високого рівня культури взаємин, «набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування в юного покоління, особистісних рис громадян Української держави, незважаючи на належність до тої чи іншої нації, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо естетичної, правової, трудової, екологічної культури» [19, с. 139].

Нова парадигма виховання розглядає особистість як суб'єкта та мету виховання, зосереджується на вихованні як явищі соціально-педагогічної природи, розширює можливості освітнього середовища для виховання та створює ефективний виховний простір для розкриття у молодого покоління цінності кожної особистості.

Основні завдання національного виховання визначені державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Структуру цього документу складають принципи загальнолюдської моралі (правда, справедливість, патріотизм, доброта, працелюбність, а також забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, а також охорону та зміцнення їх здоров'я) [11].

Значну увагу окресленому аспекту приділяв відомий педагог Г. Ващенко, який зазначав, що «національне виховання молоді є найважливішим завданням нашого народу. Це, в першу чергу, означає, що в наших молодих людях треба виховувати свідомість своєї національної особливості, тобто свого національного «я». Кожен з нас, українців, має розуміти те, що він є частинкою великої нації, яка своїми фізичними та психічними властивостями відрізняється від інших народів і має своє національне покликання» [6, с. 172].

Такі принципи лежать в основі національного виховання: «моральність – зв'язок із вселюдським життям; народність – поєднання національного і вселюдського; патріотичність – основа національного життя; демократичність – демократичні стосунки між вихователем і вихованцем; родинність – сімейні стосунки; індивідуальність – урахування фізичного, психічного, соціального,

інтелектуального розвитку особистості; природовідповідність – виховання сили і духу особистості, виховання любові до оточуючого довкілля; культуровідповідність – зв'язок з історією нації, культурно історичними традиціями, його мовою, культурою» [3, с. 2].

Утвердження високих ідеалів є єдиним способом розвитку стійкої особистості. Насамперед важливо прищепити молоді любов до рідного краю, прагнення до високих ідеалів та заповітної мети, яка допомагає формуванню сили волі та характеру, що сприяє об'єднанню усіх українців. Такою метою є також щастя та благо батьківщини. Г. Ващенко підкреслив важливість виховання громадян, яким властиві почуття єдності, громадянської пошани, національної гідності та патріотизму.

«Треба виховувати молодь так, щоб вона могла захищати права свого народу і здатна була віддати в боротьбі за нього своє життя. Але, виховуючи в молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, у жодному разі не можна виховувати в неї безглузду національну пику й презирство до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці». Оскільки, відчувши, що таке несправедливість, український народ „і сам мусить бути справедливим. Але цього мало. Український народ ще з початку своєї історії протягом віків, борючись за своє існування, разом з тим своїми грудьми захищав європейські народи, що несуть на собі ярмо неволі і намагаються скинути його з себе. В цьому велике історичне покликання українського народу. Йдучи за ним український народ має спричинитися до побудови політичного й суспільного життя не на засадах егоїзму, насильства й експлуатації, а на засадах справедливості і гуманності. Служба Батьківщині наказує підкорити свої інтереси потребам українського народу» [7, с. 177].

У сучасній педагогіці до основних принципів національного виховання молоді відносять: народність, природовідповідність, культуровідповідність, демократизацію, гуманізацію виховання, безперервність і наступність, диференціацію й індивідуалізацію виховного процесу, послідовність,

систематичність і варіативність форм і методів виховання, гармонізацію родинного і суспільного виховання.

Охарактеризуємо кожен із них. Так, виховання народності передбачає єдність національної та загальнолюдської ідентичності; розвиток національної гордості та любові до рідної землі, свого народу; володіння українською мовою та використання усіх доступних ресурсів і засобів; шанобливе ставлення до традицій і звичаїв українців їхньої спадщини; ознайомлення з культурними надбаннями світу.

Природовідповідність виховання означає врахування різноманітної та унікальної природи людини; включає вікові та індивідуальні характеристики учнів, а також психологічні, національні та релігійні характеристики.

Культуровідповідність виховання означає органічний зв'язок з історією, мовою, культурою та релігійними традиціями родини, побуту та мистецтва, а також культурами та традиціями інших народів у світі, щоб забезпечити духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь.

Демократизація виховання означає розвиток різноманітних форм співпраці та довіри між студентами та викладачами, повага до суверенітету кожного здобувача освіти та розуміння його потреб і бажань.

Гуманізація виховання вказує на прагнення особистості до самореалізації, створення умов для виявлення талантів й обдарованості вихованця. Мета гуманізації виховання полягає у формуванні такої особистості, яка здатна до щирості, людяності, доброзичливості, терпимості та милосердності.

Безперервність і наступність – це досягнення цілісності та наступності у вихованні, перетворюючи його на процес, який триває все життя людини; взаємозв'язок навчання і виховання, що полягає в їх органічній взаємозалежності, їх підпорядкування формуванню особистості.

Виховний процес може бути також диференційований та індивідуалізований, якщо враховувати фізичний, психічний, соціальний, духовний і інтелектуальний розвиток молоді. Це дозволяє їм проявляти творчу індивідуальність.

Систематичність, послідовність і різноманітність підходів у вихованні передбачають усвідомленість, активність, самостійність і творчу ініціативу учнівської молоді. Важливо поєднувати ініціативу молоді з педагогічним керівництвом, забезпечувати тісний зв'язок з реальним життям, трудовою діяльністю суспільства та продуктивною працею. Окрім цього, слід формувати любов до праці, повагу до людей і сприяти засвоєнню основ сучасного сільськогосподарського та агропромислового виробництва.

Збалансування родинного та суспільного виховання включає об'єднання та координацію виховних зусиль усіх громадських інституцій, а також організацію педагогічного всеобучу батьків.

Зазначені вище принципи національного виховання тісно пов'язані між собою, взаємозалежні і водночас доповнюють один одного.

Однією із важливих цілей національної системи виховання є також розвиток гармонійних відносин людини з природою, формування її екологічного світогляду та залучення її до активної участі в природоохоронній діяльності. Крім того, важливо виховати молодих людей відповідальними за власне здоров'я та здоров'я оточуючих як за найвищу цінність як для себе, так і для суспільства, щоб вони могли створити культуру здоров'я та подолати шкідливі звички.

Важливо зосередити увагу на тому, що регіональний аспект національного виховання також є унікальним, оскільки він базується на засвоєнні історичних, соціально-економічних, духовних і сімейних традицій населення Волинського Полісся. Так, розуміння цінностей кожної нації залежить від розуміння її історії та культури. Нація може існувати лише тоді, коли її жителі визнають, що вони однакові та відрізняються від інших на основі тих елементів, які сприяли цьому єднанню [14, с. 84].

Поширення загальнолюдських моральних цінностей, таких як правда, любов, справедливість, патріотизм, доброта, працьовитість тощо, є важливим аспектом національного виховання. Особливу увагу слід приділяти трансформації моральних знань у глибокі переконання, стійкі почуття та

практичну діяльність вихованців, а не обмежуватися лише проведенням освітніх заходів. Моральне виховання має значний потенціал, спрямований на формування особистості свідомого громадянина України. Воно ґрунтується на народній моралі, традиціях, звичаях і обрядах, які містять високі зразки моральності, ідеї, ідеали, світоглядні принципи та норми поведінки, що пройшли випробування тисячолітньою історією народу.

Вихованість і естетична освіченість є важливими компонентами цілісного процесу виховання. Розвиток здатності щоденно цінувати та відтворювати красу, а також підтримувати культурні та мистецькі надбання нації є важливими компонентами національного виховання. Це досягається шляхом розвитку естетичних поглядів і смаків, які базуються почуттях прекрасного та кращих надбань, нагромаджених впродовж віків.

Національні цінності є ключовими в процесі національно-етнічного відродження українців. Національне виховання є втіленням цього процесу. В основі цих цінностей лежить українська ідея, яка проявляється в таких рисах, як державність, соборність, патріотизм і готовність віддати все, що є своїм життям; Конституція України, пам'ять про минуле, почуття національної гордості та самопошани, шанування державних символів і гімну України, любов до мови, свят і традицій. Їхня мета полягає в тому, щоб створити справедливу державу.

«На увагу заслуговує група цінностей, які «пов'язані з практичними потребами державотворення». Практичні зусилля, спрямовані на становлення нашої державності, є похідними від патріотизму. Формування патріотичних почуттів включає «вироблення і зміцнення високого ідеалу служіння своєму народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання своєї держави, прагнення бачити її незалежною... У зміцненні патріотичних почуттів важливу роль відіграє героїко-патріотичне виховання, покликане формувати бойовий, морально-психологічний дух, спонукати до фізичного вдосконалення громадянина-патріота, виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку...» [14, с. 85].

Система виховання кожної країни передається з покоління в покоління через її історичну спадщину, економічні особливості, географічне положення, етнографічні риси та менталітет. Ці аспекти формують світогляд народу та визначають його культурно-історичний шлях. У результаті особистість розвивається в соціальному середовищі через взаємодію з людьми, національні та міжкультурні стосунки. Саме через ці зв'язки людина усвідомлює свою належність до певної культури та налагоджує міжкультурні контакти.

Кожна країна має власну національну культуру, яка є виразом її духовних цінностей, світогляду, моральних ідеалів, традицій, звичаїв і унікального ставлення до світу.

І. Бех у цьому контексті виділяє чотири ключові рівні морально-духовного розвитку особистості: «перший, базовий рівень, який пов'язаний із емоційним переживанням як основою морально-духовного становлення; другий, структурний, що визначає зв'язок між емоціями та різними аспектами змістовності; третій, темпоральний рівень, який підкреслює лінійний і циклічний характер морального зростання; четвертий, особистісний рівень, що відображає прогресивні зміни у морально-духовних діях завдяки рефлексії та вольовим зусиллям суб'єкта» [2, с. 8–9].

Народна культура включає в себе весь обсяг знань, досвіду та соціальних практик, що відображаються у духовній та матеріальній діяльності суспільства. Цей потенціал духовності також включає розуміння історичних цілей людства.

Крім того, зрозуміти складні зв'язки, які кожен із нас має з Україною та її державою, легше, коли ми знаємо про її культурну та історичну спадщину. Це свідчить про те, що єдиним способом захисту прав своїх громадян є існування незалежної української держави.

Духовна спадщина народів і їхня роль у діяльності народу – це більше ніж просто природний процес розвитку соціальних причин, які сприяють суспільному прогресу. Ці процеси пов'язані один з одним, оскільки культурна спадщина набуває більшого значення, коли вони співпрацюють. З іншого боку,

коли культурна спадщина знаходить активне визнання, творча діяльність народу стає більш помітною, значущою та масштабною.

Національні традиції є стабільними, історично сформованими соціальними явищами, які виникають у різних аспектах національного життя та є характерними для певної культури, менталітету і психології. Вони мають значний вплив на розвиток особистості, починаючи з дитинства, і мають глибоке світоглядне значення. Завдяки засвоєнню традицій розвиваються моральні принципи, потреби, переконання та розуміння світу. Це знання допомагає людині зберігати фізичне й психічне здоров'я та відкриває нові можливості для життєвого розвитку. Згідно з традиціями, в родині та суспільстві людина отримує перші уроки моральності та етикету, що впливає на її подальшу поведінку.

Взаємодія та збагачення культур різних народів є важливими процесами, які сприяють розвитку національної культури. Це дає можливість культурі нації досягати нових висот. Збереження та розвиток нації неможливі без підтримки її культури, самосвідомості та взаємозв'язків. Високий рівень культури можна досягти лише за умови гармонійного поєднання матеріальних і духовних цінностей. Взаємний вплив культур різних народів включає одночасний розвиток кількох національних культур.

Глобалізація залежить від національного виховання. Люди відчують національну відчуженість, ізолюваність і тенденції до соціально-політичної та духовної відособленості лише через власний досвід або через те, що вони не знають про цей процес. Він створюється шляхом поєднання нових явищ і процесів, які необхідні для кожної нації і народності.

Зростання національної гордості сприяє підвищенню духовних потреб. «При цьому духовні цінності, які задовольняють ці потреби, не втрачаються у процесі їх споживання, а, навпаки, стають частиною духовного багатства особистості» [8, с. 157].

Духовні цінності – це внутрішня краса особистості, формування моральної культури, позитивне та оптимістичне ставлення до життя;

усвідомлення духовної сутності людини як основи її існування; розуміння власної життєвої місії, призначення та самовизначення; прагнення до самопізнання та вдосконалення; визначення майбутніх цілей та сенсів.

Духовні цінності виступають як орієнтири у процесі виховання особистості. Вони формують людяність у вчинках та взаєминах, сприяють розвитку співчуття, милосердя та неприязні до зла. Вони також допомагають встановлювати стосунки з навколишнім світом, базуючись на доброті, сердечності, взаєморозумінні та любові, виховують почуття скромності, відповідальності за свої слова та дії, а також усвідомлення внутрішньої моральної чистоти та честі.

Збільшення інтересу до духовних цінностей сприяє збагаченню та збереженню культури як на індивідуальному, так і на загальнонаціональному рівні. Це є закономірним процесом розвитку суспільства, оскільки прогрес у матеріальній, духовній та інтелектуальній сферах веде до зростання духовних потреб кожної людини.

Постійне зростання попиту на духовні цінності є невід'ємною частиною розвитку будь-якої спільноти. Виховні орієнтири, пов'язані з духовними цінностями, включають: формування духовності як основи морального характеру людини; усвідомлення пріоритетності моральних, інтелектуальних і духовних потреб над матеріальними; розвиток моральних принципів, переконань та ідеалів; пошук духовних шляхів; моральний розвиток особистості, підвищення духовності та очищення; формування безкористності та спрямованості на добробут інших; прагнення до добра, справедливості та встановлення гуманних відносин з людьми; розвиток віри в добро, любов і власні духовні сили, а також у можливості самовдосконалення; стимулювання активності, орієнтованої на інших; розвиток внутрішньої свідомості та розуміння моральних принципів.

Процес виховання повинен бути спрямований на те, щоб дитина навчилася бачити себе частиною держави як активний громадянин, частиною

родини, гордого своїм родоводом, а також формувати почуття відповідальності за свої вчинки, відповідно до духовних ідеалів.

Національне виховання – це система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв та інших елементів, які народ виробляє протягом багатьох поколінь і має на меті формувати світоглядну свідомість і ціннісні орієнтації молодих людей, передаючи їм соціальний досвід, який належить попереднім поколінням. Метою національного виховання в Україні є не лише навчити молодь відданості принципам Добра, Правди та Свободи, але й надати їй моральну підготовленість і вміння протистояти злу, опитувати його і оцінювати свої дії.

Створення цієї системи є важливим для створення Української державності, оскільки це вимагає від суспільства активізувати свої розумові та духовні здібності, щоб розвивати національні та загальнолюдські цінності. Крім того, існують суперечливі процеси входження особистості в соціальне життя і дуже важливо забезпечити єдність, наступність і послідовність виховного впливу різних соціальних інституцій.

Для задоволення потреб відродження України найефективнішим є національне виховання, яке охоплює як українців, так і іноземців, що мешкають в Україні. Забезпечення доступу до знань про історію, традиції, мови, культуру та сприяння розвитку національної гідності для представників усіх народів є ключовим аспектом виховного процесу. Окрім цього, вивчення власної культурної та історичної спадщини допомагає краще розуміти глибокі зв'язки кожного з українською нацією та державою. Лише незалежна та суверенна Україна здатна гарантувати національні права своїх громадян.

1.2. Особливості виховання національної самосвідомості молоді

Нова система виховання потребує змін у підході до особистості. Тому на перший план виходять гуманістичні принципи, що передбачають повагу і турботу про кожну людину, що відповідає потребам відродження України в

цілому. Гуманістичні ідеї є основою для пошуку нової системи освіти, яка ставить особистість в центр уваги та сприяє її розвитку. Такий підхід визнає унікальність кожного вихованця, його права та підходить до нього як до суб'єкта власного розвитку. Це також вимагає глибокого розуміння людини і високого професіоналізму в її вихованні.

Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття визначає національну сутність освіти. Її основною метою є реалізація ідеї української національної ідентичності, що передбачає об'єднання українців в єдину політичну націю, яка прагне мирно співіснувати з усіма народами та державами світу. Завдяки такій освіті громадяни стають свідомими патріотами своєї країни, розвивають любов до української мови і культури, а також повагу до народних традицій. Національна освіта сприяє освоєнню світової культурної спадщини та вихованню поваги до всіх людей, підкреслюючи пріоритет національних інтересів як основи світоглядної культури [11].

Створення особистісного сенсу освітнього змісту для кожного передбачає освоєння наукових понять через розвиток певних аспектів особистісного світогляду та їх трансформацію в універсальні проблеми і цінності людства. Цінності є тими, хто визначає, що для людини важливо, що вона робить і куди йде. Ціннісні орієнтації визначають те, що людина вважає важливим для певних речей і явищ, і ці цінності виявляються через її інтереси, а також через те, як вони проявляють себе.

Такі причини призводять до того, що проблема побудови змісту освіти, орієнтованого на цінності, стає пріоритетною. Серед них:

- система цінностей встановлює зв'язки між суспільством і людиною та включає їх у систему суспільних зв'язків;
- це принципи, що визначають вибір цілей, методів та місця для діяльності.
- цінності є основою для концепції діяльності та духовного життя людини.

Національне виховання молоді в сучасному світі відображає процес національно-етнічного відродження українців і вимагає пріоритету національних цінностей, які є основою для виховання людей.

Орієнтири виховання національних цінностей включають:

формування свідомого патріотизму та державницького світогляду;

розвиток умінь спілкуватися рідною мовою;

захист суверенітету та незалежності України;

сприяння етнічному самоусвідомленню;

формування почуття належності до України та відповідальності за майбутнє народу, рідного краю та свого міста чи села;

розвиток прагнення зберегти та покращити матеріальне й духовне багатство українців;

формування історичного, краєзнавчого та культурного світогляду, а також пам'яті про минуле;

виховання поваги і толерантності до інших народів, вірувань і культур;

розвиток навичок дослідження історії та культури рідного краю через пошукову та наукову діяльність;

формування професійної самосвідомості.

Ці принципи відображають основні українські цінності, такі як прагнення до єдності та суверенітету, патріотизм, готовність до жертвування собою, національна гордість і самоповага, збереження історичної пам'яті. Їх мета — сприяти побудові сильної та справедливої Української держави.

Передача набутого соціального досвіду, духовне збагачення, формування національного світогляду призводить до формування особистісних рис молоді, які передбачають національну самосвідомість.

Основними компонентами формування особистості є національна свідомість і самосвідомість. Національна самосвідомість становить основу національної свідомості. Вона визначається як «відносно стабільна, свідома система уявлень людини про себе як представника конкретної нації».

Особливості життя різних народів та етнічних груп визначаються сукупністю поглядів, норм поведінки, звичаїв та традицій, а також ціннісних орієнтацій та ідеалів, які формують національну свідомість.

Сприйняття та ставлення до навколишнього середовища; усвідомлення своєї національно-етнічної належності; ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти; почуття патріотизму та самосвідомості; і усвідомлення єдності з державою є основними компонентами національної свідомості.

Усвідомлення молоддю своєї етнічної приналежності та національних цінностей, таких як мова, територія та культура, є частиною розвитку національної самосвідомості; відчуття того, що вона є частиною створення національної держави, патріотизм, який підтримує національну гідність, внутрішню свободу та гордість за свою країну. Національна ідея має бути не лише частиною національної свідомості, а й духовно важливим феноменом, який також має служити мотивацією для конкретних дій.

Національна свідомість має два рівні. Перший – це буденна свідомість, яка виникає в результаті природно-біологічного та соціального розвитку багатьох поколінь членів національно-етнічної спільноти. Це утворення, яке постійно змінюється, багатогранне, складне та суперечливе.

До складу повсюдної свідомості входять: 1) потреби, інтереси, система цінностей, установки, почуття, емоційний стан тощо, які відображають національний характер людей; звичаї та традиції, що зберігають соціальну пам'ять народу і передаються з покоління в покоління як норми його діяльності; 2) теоретична свідомість, яка представляє собою узагальнену та науково обґрунтовану систему у про життєвий шлях, місце та ціль розвитку нації.

Стандарти, цінності та зразки поведінки людей, які належать до певної етнічної групи, ідеологія нації та національна ідея складають структуру теоретичної свідомості. Ідеології, цінності та стандарти поведінки, які притаманні певній етнічній групі, складають національну свідомість.

Національна свідомість, згідно зі змістом, є єдністю загальнолюдського та національного, де національне проявляється в унікальному бутті нації і включає в себе ідеологію нації, систему цінностей і зразків поведінки кожної етнічності.

Національна ідентичність, поняття, яке існує і часто використовується на сучасному етапі, визначається як відчуття того, що людина належить до певної національної групи. Ця група має спільну мову, культуру, міфи, історичну пам'ять, територію, назву та однакові юридичні права та обов'язки.

«Аналіз сутності традицій, які зберігалися і передавалися з покоління в покоління через живий досвід, усне слідкування та практику сімейного життя, є можливістю вивчення спадщини. Традиція – це термін, який стосується досвіду, звичаїв, поглядів, смаків і норм поведінки, які були в минулому та передавалися з покоління в покоління. Звичаї – це загальні правила, які існують протягом тривалого часу в житті та побуті певного народу, суспільної групи чи колективу» [22].

Кожна епоха приносить свої зміни, удосконалюючи та доповнюючи старі традиції, відмовляючись від тих, які втратили свою суспільну значущість. Традиції і народні звичаї нерозривно пов'язані.

Термін «звичай» відноситься до чогось, що стало звичайним, прийнятим і пов'язаним із життям. Обряд є однією з основ усної народної творчості. Обряди (або ритуали) – це типи поведінки, які існують протягом багатьох років і характеризуються двома ознаками: 1) стереотипність, тобто повторюваність без зміни; і 2) символічність, тобто кожна обрядова пісня має символічну функцію.

Розвиток національної свідомості сприяє формуванню національних почуттів, що включає почуття гордості чи незадоволення, а також прагнення досягати національних цілей.

Національне виховання є ключовим інструментом для відновлення України, яке стосується як громадян країни, так і іноземців, що проживають на її території. Головним принципом цього процесу є надання можливості всім етнічним групам вивчати свою історію, традиції, мову, культуру, а також формувати національну гордість. Крім того, глибоке розуміння своєї історичної

та культурної спадщини сприяє освідомленню зв'язків з Україною як державою та народом, підкреслюючи важливість незалежності та суверенитету української держави для захисту прав її громадян.

Кожне нове покоління виховується в рамках системи, що відображає історичні, економічні, географічні та культурні особливості країни. Погляди й культурно-історичний розвиток особистості формуються під впливом цих аспектів. Таким чином, особистість розвивається у соціальних відносинах, які включають як національні, так і міжнаціональні відносини, допомагаючи людині усвідомити свою культурну ідентичність та міжкультурні зв'язки.

Для розуміння національних цінностей необхідно знати історію формування кожної нації. Нація виникає лише тоді, коли її жителі визнають, що вони однакові та відрізняються від інших на основі тих елементів, які створили цю єдність.

Таким чином, можна припустити, що створення нації можливе лише тоді, коли національна свідомість формується в кожній людині та в кожному народі як результат спільної діяльності, яка включає:

1. Знання про оточення, сім'ю та суспільство. Таким чином, рівень свідомості людини безпосередньо залежить від її рівня знань і соціального досвіду.
2. Відокремлення людини як суб'єкта пізнання від предметного світу. Пізнаючи себе, вона більш критично порівнює себе з іншими людьми, що призводить до більш ефективної самореалізації.
3. Орієнтація на досягнення мети, планування своєї поведінки та діяльності та прогнозування їхніх результатів. Йдеться про той аспект свідомості, який стосується самоконтролю, удосконалення та коригування поведінки людини.
4. Позиція щодо об'єктивної реальності, інших і самого себе, яка пов'язана з самооцінкою, самокритикою та станом емоційно-вольової сфери людини.

Рівень розвитку та прояви свідомості у кожної людини є різними й залежать від численних факторів. Ці фактори включають, але не обмежуються знаннями, науковим світоглядом, моральними та ідейними принципами, ставленням до себе та інших людей тощо.

Активність і свідомість особистості взаємопов'язані. Мозок обробляє інформацію в залежності від мети, завдань та соціального досвіду людини, постійно відображаючи реальність, а не діючи механічно. Емпірична свідомість — це духовно-практичне відображення реальності на рівні явищ, основним принципом її функціонування є здоровий глузд. Завдяки стихійному духовному освоєнню дійсності, емпірична свідомість є важливою складовою частиною суспільно-історичної практики людей, а також відповідних типів суспільної та індивідуальної свідомості.

Буденна свідомість, як і вся свідомість, являє собою суб'єктивне відображення об'єктивного світу і має суспільно-індивідуальний характер. Однак варто врахувати, що, оскільки цей образ належить конкретному суб'єкту, він також відображає специфічні та унікальні життєві досвіди певних соціальних груп, які є частиною суспільства.

Окрім емпіричного рівня свідомості, існує також теоретичний (науковий) рівень, що охоплює більш-менш організовану духовну діяльність, до якої необхідно не тільки прагнути, а й бути підготовленим певною мірою.

Таким чином, можна стверджувати, що духовне життя є важливою складовою життя будь-якої історичної спільноти людей. Це духовне життя складається з певного набору понять, понять, норм, традицій, ідей, поглядів і стереотипів, які були створені протягом усього періоду становлення та існування певної соціальної спільноти або нації. Ці поняття символічно відображають реальні економічні, соціальні, політичні та інші. Ця система поглядів і думок є культурою країни, її другим символічним буттям.

Культуру можна застосовувати як зв'язок між минулим та сучасністю, переробляючи, аналізуючи та адаптуючи історичні реалії, втілюючи їх у

сучасні ідеї, погляди, емоції, форми соціальних взаємодій, господарські стратегії та політичні й моральні принципи.

Що ж до самосвідомості, то це – оберненість свідомості на саму себе, послідовне усвідомлення самою людиною самої себе, цілісна оцінка самої себе, свого становища в світі, своїх інтересів та перспектив. Вона виражається в самопізнанні, самоаналізі і самооцінці. Свідомість і самосвідомість відрізняються залежно від того, на що спрямована пізнавальна діяльність людини. Спрямованість на зовнішній об'єкт – визначає зміст свідомості, спрямованість на внутрішній світ – зміст самосвідомості.

Національна ж самосвідомість – система уявлень, знань, установок, спрямувань, сприйнятих особою в процесі національного розвитку, накопичених з досвіду власного життя чи своєї нації (щодо культури, традицій, цінностей, історичного минулого тощо). Це розуміння людини як члена певного етносу, як реального суб'єкта соціальної дійсності та історичного процесу, а також носія певних матеріальних і духовних цінностей, які підтримують національну ідею. Інакше кажучи, національна свідомість породжує ціннісні орієнтації, які можуть виступати регулятором поведінки людини.

Недооцінка або ігнорування національних почуттів, невміння регулювати національні інтереси можуть спровокувати конфліктні ситуації. Тому завдання викладачів полягає в тому, щоб впливати на процеси формування національної самосвідомості молоді через пізнання й виховання.

На нашу думку, у навчальному процесі акцент повинен робитися не на посиленні національних почуттів, а на самопізнанні, прагненні пізнати себе в навколишньому світі. Викладач має домогтися, щоб студенти-українці, студенти інших національностей, знаходячись в аудиторії, незалежно від політичних поглядів, національних і релігійних переконань проїняли ідеєю української державності – гаранта національного відродження всього народу України.

Характерною рисою національної самосвідомості є прагнення до політичного об'єднання заселеної нацією території, до організації її в єдину

суверенну державу. А, отже, з національною самосвідомістю тісно пов'язана етнічна самосвідомість, яка вважається у сучасній етнології найважливішою ознакою етнічної належності поряд зі знаннями етнічної мови, фольклору, звичаїв, символіки, історії етносу, його літературних, мистецьких пам'яток. За умови самоідентифікації людини зі своїм етносом така самосвідомість може досягти високого рівня; а внаслідок повної асиміляції, коли належачи за походженням до певного етносу, індивід не вважає себе його представником – «нульового».

Утворення інтегральної психології є результатом складних соціально-психологічних і особистісних змін, таких як національна свідомість, патріотизм і громадянський розвиток. Для того, щоб побудувати демократичну, правову та цивілізовану Україну, необхідно, щоб наступні покоління мали сильну національну гордість і самосвідомість. Отже, система цінностей є найвищою формою соціальної регуляції. Саме вона містить стандарти, які вважаються соціально важливими для конкретної етнічної групи. Ці стандарти служать основою для відповідних соціальних інститутів, спеціалізованих систем регулювання та цілеспрямованих дій окремих людей.

Місцем і змістом цінностей є ціннісне виховання, яке передбачає наявність відповідного вузівського клімату, колегіальне відкрите управління навчальним закладом, щирі відносини між керівництвом, викладачами, студентами, батьками.

Етнічні цінності захищають етнічне формування, виконуючи функцію соціально-нормативного регулятора суспільного життя та поведінки. Вони показують, наскільки важливими є певні матеріальні та духовні блага для існування та розвитку етносу. Набір стереотипних форм поведінки, притаманних певному етносу, не обмежується лише звичаями та обрядами. Кожен етнос має унікальні соціальні цінності. Ці цінності надають кожному етносу певні характеристики.

Розвиток національної самосвідомості є ключовим аспектом цього процесу. Вона охоплює здатність розуміти свою історію, культуру, мистецтво,

моральні цінності, звичаї, обряди, символи свого народу та нації, а також рідного краю, мови й системи дій, що обґрунтовуються на любові, покликанні та духовній силі нашого народу. Ідеологічну основу виховання молоді складає національна свідомість.

Найважливішими громадськими рисами є національна самосвідомість, любов до батьківщини та свого народу, а також готовність працювати в інтересах України.

Національний світогляд, народна освіта, народна педагогіка, наукова філософія та ідеологія є основою національної системи виховання. Вони містять традиції національного виховання. В ньому розглядаються ідеї народу та морально-естетичні цінності, які були перетворені в народознавство та народну педагогіку, а також принципи, форми та методи виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також систематична, постійна виховна діяльність сім'ї, державних і громадських навчальних закладів (практичний аспект).

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Аналіз результатів дослідження проблеми національного виховання здобувачів вищої освіти

З метою дослідження проблеми національного виховання здобувачів вищої освіти було проведене опитування у формі анкетування. В опитуванні взяли участь 67 студентів Луцького національного технічного університету різних факультетів та курсів. Була розроблена анкета і реалізована в Google-Forms. Анкета містила 10 питань (додаток А) щодо в'яснення різних аспектів проблеми національного виховання. Анкета включала як відкриті, так і закриті запитання, а також запитання, в яких потрібно було вибрати не більше трьох позицій із максимальної кількості наведених відповідей. Такі запитання дозволили зібрати дані щодо особливостей національного виховання студентської молоді, виявити їхні пріоритети та ставлення до ключових соціальних, етичних та екологічних питань.

У сучасному світі, що постійно змінюється та стає дедалі складнішим, вивчення проблеми національного виховання студентської молоді набуває особливого значення. Цінності, які формуються в юнацькому віці, є основою для майбутніх поглядів, поведінки та життєвого вибору молодих людей. Розуміння того, що саме є важливим для сучасної студентської молоді, дозволяє краще підготувати їх до активної та відповідальної участі у суспільному житті, розкрити ставлення до таких важливих тем, як права людини та рівність, екологічні цінності, взаємовідносини у суспільстві тощо.

Найважливішими ознаками, які споріднюють здобувачів освіти з українським народом, за результатами опитування, є традиції, звичаї та

культура (68,4%), історичне минуле (63,2%) та мова (42,1%). Показово, що всі наведені ознаки, респонденти вважають такими, що ріднять їх з народом.

На запитання «Чи дотримується ваша сім'я українських народних звичаїв та традицій?» частина опитуваних зазначає, що їхні сім'ї дотримуються українських народних звичаїв і традицій тільки під час релігійних свят чи знаменних подій (69,6%). Інша частина стверджує, що сім'ї стараються дотримуватись традицій і звичай у повсякденному житті (20,3%), ще частина дотримується традицій час від часу (10,1%).

На запитання «Ви берете активну участь в громадському житті?», 53,3% опитаних респондентів дали стверджувальну відповідь. Це свідчить про те, що частина здобувачів освіти бере участь у громадській діяльності; вказує, що вони залучені до певних громадських ініціатив або подій, але їхня участь не є регулярною. 33,5% опитаних респондентів відповіли, що іноді це роблять. Для них участь у громадській діяльності є рідкісним явищем, що пов'язано з браком часу, інтересу або можливостей для активної громадської діяльності. Ніколи цього не роблять 13,2% опитаних – так відповіли деякі здобувачі освіти, які не беруть участі у громадській діяльності. Причинами можуть бути відсутність інформації про такі можливості, недостатню мотивацію або інші особисті обставини.

На запитання, «Яке у вас відношення до різних культур і традицій?», 79% опитаних респондентів відповіли, що поважають різноманітність, це свідчить про те, що більшість здобувачів освіти з повагою ставляться до різноманітності культур і традицій; підкреслює важливість толерантності та відкритості в сучасному суспільстві. 21% опитаних здобувачів освіти вказали, що активно цікавляться іншими культурами, що підтверджує їхнє прагнення до пізнання нового та бажання розширювати свій світогляд через вивчення різноманітних культурних практик.

На запитання, «Яке у вас відношення до різних культур та міжкультурного взаєморозуміння?», більшість (43%) висловили підтримку різним культурам та міжкультурному взаєморозумінню, що свідчить про

відкритість та готовність приймати культурне різноманіття, оскільки кожна культура має свою унікальність і цінність. Тому важливо вивчати та розуміти різноманітність культурного спадку. Такий підхід є важливим для формування толерантного суспільства, де повага до інших культурних традицій та цінностей є нормою.

37,4% респондентів вважають, що міжкультурне взаєморозуміння є важливою складовою глобалізованого світу, а взаємне вивчення та повага до різних культур допомагає зменшити конфлікти та сприяє побудові гармонійних відносин між людьми. Ці здобувачі освіти також висловлюють позитивне ставлення до різних культур, що підтверджує загальну тенденцію до відкритості та прийняття культурного різноманіття серед молоді. Вони, можливо, не так активно підтримують міжкультурне взаєморозуміння, як перша група, але все ж таки позитивно ставляться.

12,5% опитаних ставляться до різноманітності культур позитивно, але вважають, що іноді можуть виникати труднощі у міжкультурному спілкуванні через різні менталітети та традиції (це можливості для взаємного вивчення та збагачення, оскільки міжкультурне взаєморозуміння є важливою складовою глобалізованого світу). Ці респонденти не лише підтримують міжкультурне взаєморозуміння, але й усвідомлюють його значення в контексті глобалізації. Вони розуміють, що взаємоповага і співпраця між різними культурами є необхідними для вирішення глобальних проблем та ефективного співіснування у сучасному світі.

7,1% опитаних респондентів ставляться до різних культур з обережністю, оскільки вважають, що деякі культурні практики можуть суперечити їхнім особистим цінностям і переконанням. Однак важливо зберігати баланс між повагою до різних культур та захистом особистої ідентичності. Ця частина опитаних здобувачів освіти висловлює обережність щодо різних культур та міжкультурного взаєморозуміння, що може бути викликано різними причинами, такими як страх перед невідомим, недостатній досвід взаємодії з

іншими культурами або негативний досвід у минулому. Їм може знадобитися більше інформації та позитивного досвіду для подолання цієї обережності.

Таким чином, бачимо, що значна кількість здобувачів вищої освіти висловлює підтримку та позитивне ставлення до різних культур та міжкультурного взаєморозуміння, що свідчить про відкритість та готовність до інтеграції в глобалізований світ, де культурне різноманіття є нормою. Невелика кількість респондентів, яка ставиться з обережністю, може потребувати додаткової уваги та підтримки для розвитку більш відкритого та толерантного ставлення. Освітні програми, що підкреслюють важливість міжкультурного взаєморозуміння та надають можливість для позитивної міжкультурної взаємодії, можуть бути корисними для подолання таких обережних настроїв.

На запитання «Які цінності потрібно пріоритизувати для майбутнього суспільства?», 35,4% опитаних респондентів виділяють взаємоповагу та толерантність, тому що важливо, щоб майбутнє суспільство було побудоване на повазі до різноманітності та толерантності до інших культур, переконань та ідентичностей. Ці цінності вказують на те, що деякі респонденти розуміють важливість мирного співіснування і гармонії в суспільстві, мають помітну, але не домінуючу важливість.

Чимала кількість респондентів обрала справедливість та прозорість (30,1%). Ці цінності, що свідчить про важливість чесності та справедливого ставлення для молоді, їхнє бажання жити в суспільстві, де чесність і справедливість стоять на першому місці.

18,3% опитаних респондентів вважають освіту і розвиток важливими для майбутнього суспільства, що вказує на розуміння важливості знань і самовдосконалення кожної особистості.

Сталість та збереження природних ресурсів вибрало 10,1% опитаних респондентів, що може свідчити про меншу обізнаність або пріоритетність щодо екологічних питань серед студентської молоді. Для підвищення обізнаності здобувачів освіти означеною тематикою необхідно включити до освітніх програм відповідні теми.

Інклюзію та рівність серед пріоритетних вибрали 6,1% опитаних респондентів, що підтверджує усвідомлення здобувачами освіти важливості інклюзії та рівності між людьми.

Отже, аналіз відповідей студентської молоді на запитання про пріоритетні цінності для майбутнього суспільства може надати корисну інформацію про її погляди та пріоритети. Бачимо, що варто підсилити освітні програми з екології та інклюзії, щоб підвищити обізнаність учнів про важливість цих питань. Підтримувати і розвивати теми, пов'язані з справедливістю, прозорістю, освітою та розвитком, адже вони вже мають високої пріоритетності серед молоді.

На запитання «Як ви ставитеся до відкритості й толерантності у суспільстві?», 45% опитаних відповіли «позитивно», що свідчить про їхню підтримку цих цінностей як важливих для суспільства. Вони вважають, що відкритість та толерантність у суспільстві є важливими принципами для побудови гармонійного та розвинутого соціуму. Це дозволяє кожному вільно виражати свою ідентичність та переконання без страху перед дискримінацією чи неприйняттям.

35% опитаних вибрали відповідь «критично», що свідчить про те, що вони бачать проблеми або виклики, які пов'язані з реалізацією цих принципів у суспільстві. Хоча відкритість та толерантність важливі, існують ситуації, коли вони можуть бути застосовані неадекватно або зловживаються. Також важливо пам'ятати про збереження культурних та моральних цінностей в рамках суспільства. Високий відсоток критичних відповідей вказує на те, що частина молоді може бачити проблеми або суперечності у реалізації принципів відкритості й толерантності, що потребує додаткової уваги.

20% опитаних респондентів відповіли «нейтрально». Вони вважають, що відкритість та толерантність мають свої межі, і мають бути збалансовані з урахуванням культурних, соціальних та етичних норм суспільства. Це питання потребує уважного вивчення та діалогу для знаходження оптимального рішення). Невелика частина респондентів висловлює нейтральне ставлення,

можливо через відсутність чіткої позиції або через недостатню обізнаність щодо цих питань, що свідчить про необхідність більш глибокого обговорення та освітніх ініціатив щодо цих тем.

Аналіз відповідей студентської молоді на запитання про їхнє ставлення до відкритості й толерантності у суспільстві показує різноманітність поглядів на ці важливі соціальні питання. Тому в освітньому процесі потрібно організовувати різноманітні дискусії, де би здобувачі могли вільно висловлювати свої думки, обговорити проблеми, які вони бачать у питаннях відкритості й толерантності, що допоможе зрозуміти їхні занепокоєння та знайти можливі рішення. Потрібно впроваджувати в робочі програми різні теми, що сприяють розумінню важливості відкритості й толерантності, включаючи історичні приклади, практичні кейси та позитивні моделі. Для підтримки толерантності проводити заходи, що підкреслюють цінність толерантності та відкритості у повсякденному житті, включаючи проєкти та акції, які показують реальні приклади їхнього позитивного впливу.

Розмаїття поглядів серед опитаних респондентів показує, що питання відкритості й толерантності є важливими та складними для молоді, що вказує на необхідність продовження роботи у цьому напрямі, щоб сприяти формуванню більш відкритого, толерантного та розуміючого суспільства.

Аналіз відповідей здобувачів освіти на запитання про їхню думку щодо екологічних цінностей та захисту довкілля показує загальне ставлення респондентів до цих питань. Так, на запитання, «Яка ваша думка щодо екологічних цінностей та захисту довкілля?», 67% опитаних відповіли «позитивно». Бачимо, що більшість мають позитивне ставлення до екологічних цінностей та захисту довкілля, що свідчить про їхню обізнаність і підтримку екологічних питань. Вони вважають, що екологічні цінності та захист довкілля є надзвичайно важливими для нашого майбутнього і вони мають бути відповідальними громадянами та дбати про природу для майбутніх поколінь, зменшуючи негативний вплив на навколишнє середовище та просуваючи екологічно сталий спосіб життя.

Деяка частина здобувачів освіти (23%) вибрали відповідь «критично». Вони висловлюють критичне ставлення до екологічних цінностей та захисту довкілля, що свідчить про скептицизм щодо певних аспектів екологічної політики або практик. Хоча екологічні цінності важливі, існують ситуації, коли захист довкілля може конфліктувати з економічними або соціальними інтересами. Важливо знайти баланс між екологічними потребами та потребами суспільства в цілому. Результат відповідей свідчить про потребу в більш детальному обговоренні та роз'ясненні у навчально-виховному процесі екологічних проблем.

Невелика частина опитаних респондентів (10%) вказує має нейтральне ставлення, що свідчить про недостатню обізнаність або відсутність чіткої позиції щодо екологічних питань. Вони вважають, що екологічні цінності та захист довкілля є важливими, але це складне питання, яке потребує комплексного підходу до вирішення. Це вказує на необхідність підвищення обізнаності та залучення учнів до екологічних питань. Важливо розглядати екологічні проблеми з урахуванням наукових даних, економічних факторів та соціальних наслідків.

Таким чином, бачимо, що більшість підтримують екологічні цінності та захист довкілля, що є позитивною ознакою для майбутнього екологічного руху. Проте існує потреба в додатковій роботі з підвищення обізнаності та залучення молоді до активної участі в екологічних ініціативах, вирішенні критичних поглядів через конструктивний діалог та освіту. Для цього потрібно організовувати екологічні заходи, акції та кампанії, що залучають здобувачів освіти до активної участі в захисті довкілля. Це може допомогти змінити нейтральні та критичні позиції на більш позитивні. Можна влаштовувати дискусії та обговорення, де студенти можуть висловити свої критичні погляди та занепокоєння щодо екологічних питань, що допоможе виявити причини критичного ставлення та знайти шляхи їхнього подолання.

Важливо було також дізнатися, чи актуальною для здобувачів вищої освіти є формування толерантності студентської молоді в академічному

середовищі. Так, значна частина респондентів (66%) вказала на важливості цієї проблеми, 26% опитаних заперечують; 8% респондентів не змогли надати однозначної відповіді на це запитання (рис. 2.1).

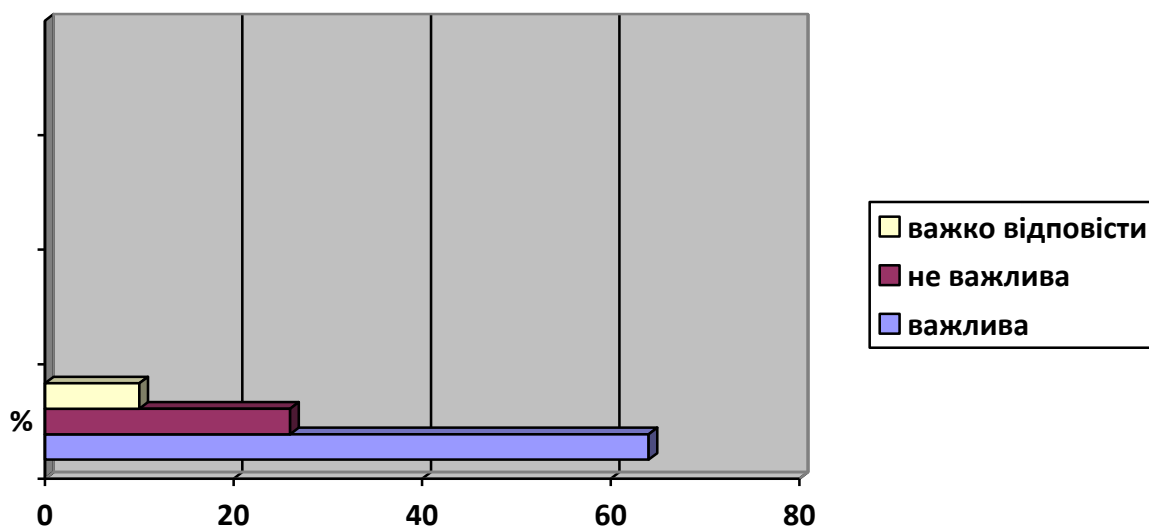

Рис. 2.1. Відповіді здобувачів вищої освіти на запитання щодо важливості формування толерантності студентської молоді в закладі вищої освіти (%)

Варто також зазначити, що значній частині студентів бракує знань, умінь та навичок толерантного ставлення у закладі освіти. Так, 55% опитаних респондентів вказали, що їм бракує таких знань; 18% респондентів заперечили; 27% вибрали відповідь «важко відповісти» (рис. 2.2).

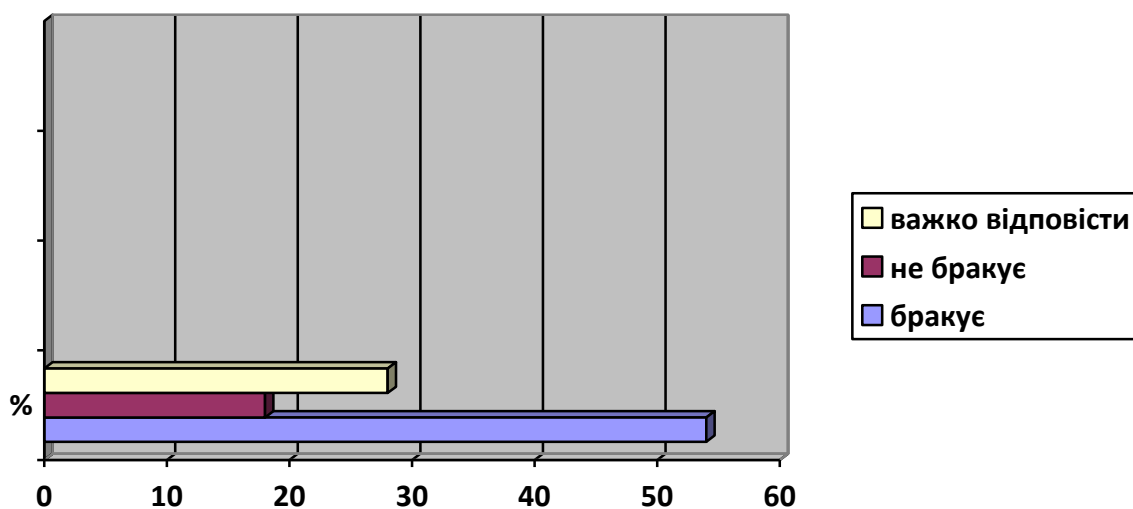

Рис. 2.2. Відповіді здобувачів вищої освіти на запитання щодо браку, умінь та навичок толерантного ставлення у закладі освіти (%)

У ході проведення опитування визначили, чи намагаються здобувачі освіти поводити себе толерантно у своєму закладі. Результати опитування засвідчили, що майже 68% респондентів намагається поводити себе відповідно; 9% опитаних здобувачів не намагається; 23% респондентів вказали, що їм важко відповісти на це запитання (рис. 2.3).

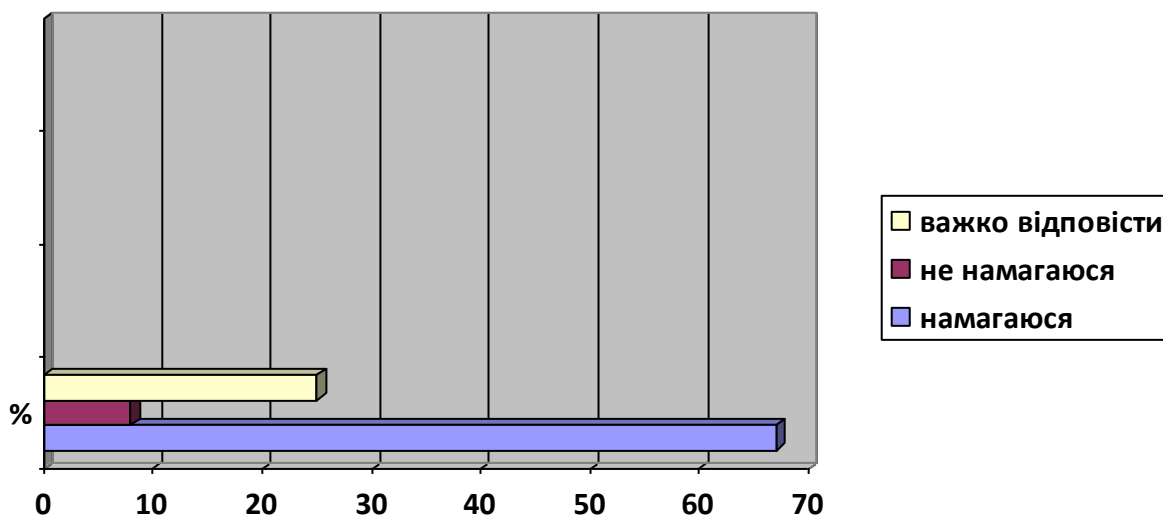

Рис. 2.3. Відповіді здобувачів вищої освіти на запитання щодо толерантного поведіння у закладі вищої освіти (%)

У ході опитування важливо також було дізнатися, чиєї допомоги здобувачі освіти найбільше потребують у процесі формування толерантності студентської молоді в академічному середовищі (рис. 2.4).

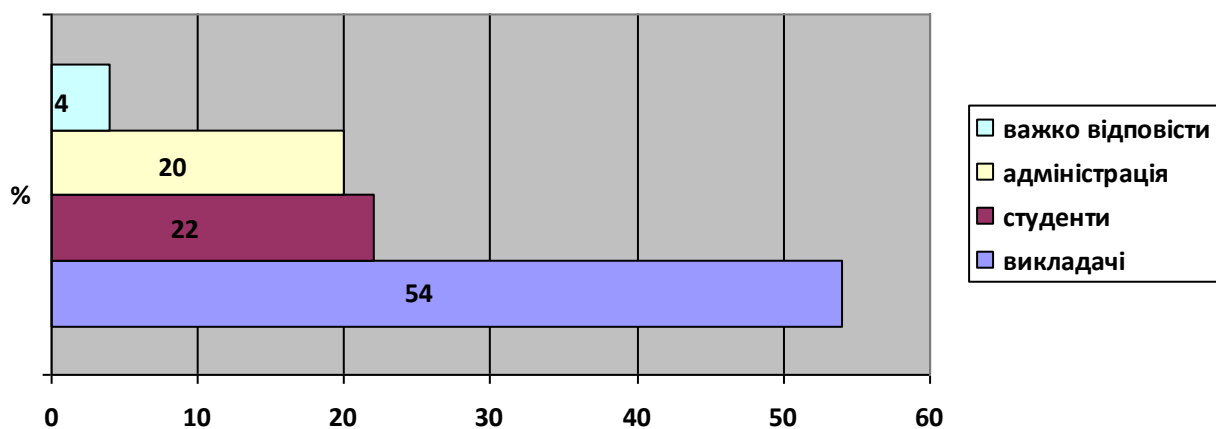

Рис. 2.4. Відповіді здобувачів вищої освіти на запитання щодо потреби у допомозі (%)

Як бачимо, найбільше опитаних респондентів (54%) потребують допомоги саме від викладачів закладу освіти. Можливо, професійність, досвід і педагогічна майстерність педагогів здобувачі освіти цінують понад усе і сподіваються на їхню підтримку у цих питаннях. 22% респондентів все ще потребують допомоги з боку студентів-ровесників.

Отже, на основі результатів аналізу анкети можемо зробити висновки, що здобувачі вищої освіти виявляють зацікавленість у таких ключових соціальних питаннях, як права людини та рівність, екологічні цінності та захист довкілля, взаємовідносини у суспільстві та особисті якості, висловлюють позитивне ставлення до родинних та етичних цінностей, соціальної справедливості, екологічних цінностей та відкритості й толерантності, що свідчить про їхню готовність брати участь у побудові справедливого та збалансованого суспільства. Однак присутність критичних поглядів та нейтрального ставлення також вказує на потребу у подальшому дослідженні та освітніх ініціативах для залучення цих груп до активного діалогу та розвитку.

Важливе місце в системі національного виховання займає утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, любові, доброти, патріотизму, працелюбства, поваги до старших. Ефективність морального виховання значно зростає в разі його опори на народну мораль, традиції, звичаї, обряди, які містять у собі високі моральні цінності (ідеї, ідеали, погляди, поведінкові норми), збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, мають моральний потенціал, спрямований на виховання особистості.

Загальна тенденція свідчить про важливість формування у молоді цінностей взаєморозуміння, солідарності та сталого розвитку, що є основою для побудови гармонійного та прогресивного суспільства. Результати цієї анкети можуть служити важливим джерелом інформації для розробки робочих програм, проведення виховних заходів та формування стратегій соціального розвитку, спрямованих на задоволення потреб та очікувань молодого покоління.

2.2. Рекомендації щодо покращення національного виховання молоді

З метою формування у молоді національних цінностей, національного виховання розробили рекомендації, які спрямовані на формування свідомих, активних та відповідальних громадян.

Як бачимо, формування національної свідомості, любові до батьківщини та гордості за історію та сучасність України є ключовою метою виховання молоді на основі традицій українського народу. Виховання молоді, опираючись на народні звичаї та обряди, сприяє розвитку людяності, патріотизму, моральної зрілості та фізичного здоров'я. Важливість передачі цих цінностей із покоління в покоління полягає у створенні справжніх господарів своєї землі та відданих патріотів.

Традиції народу охоплюють звички, цінності та ідеї, які зберігаються та передаються від одного покоління до іншого. Вони об'єднують минуле й майбутнє, старше та молодше покоління, створюючи міста між етнічною спільнотою та сучасною, прогресивною нацією. Український народ має історію, гуманістичні ідеї та багату культурну спадщину. Основна мета виховання виникає у формуванні гармонійної особистості, яка пошкоджується в собі національні та загальнолюдські цінності.

Ключовими елементами національного виховання є рідна мова, історія, народна творчість, мистецтво, традиційний календар, символи, сімейна культура, звичаї, обряди, прикмети та релігійна спадщина. Національне виховання – це цілеспрямована система поглядів, переконань, ідей та ідеалів, які народ формує течію століть для розвитку світогляду і моральних орієнтирів молоді. Відродження України неможливо без розвитку національної свідомості, особливо серед молодого покоління. Нинішнє завдання національного виховання – передати молоді духовну культуру, багатий соціальний досвід, національну ментальність, громадянську свідомість та риси, які почали українця як відповідного члена суспільства.

Українські традиції пояснюють і обґрунтовують зв'язки між людьми, природою та духовними цінностями кожної людини та народу в цілому. Незважаючи на те, що звичаї є невід'ємною частиною людського життя, вони є втіленням світогляду та відносин між людьми. Крім того, ці взаємини впливають на процес постачання народної творчості.

Основними методами стимулювання національного виховання молоді можемо назвати такі:

- популяризація народних традицій;
- формування переконань і досвіду суспільної поведінки;
- спонукання до культурної поведінки;
- залучення вихованців до інформації;
- заохочення до практичних дій;
- організація пізнавальної та пошукової діяльності та залучення їх до активної участі в виховних заходах, які включають використання народних традицій.

Козаки, селяни та ремісники були основними творцями культурних традицій в Україні. Це видно в танцях, піснях і фольклорі з використанням музичних інструментів, таких як бубна, скрипка, сопілка, литаври, бандура та гуслі. Українські обрядові пісні, колядки, щедрівки, які існують уже багато років, широко застосовуються під час народних святкувань на Масницю або Івана Купала, а також чудові весільні пісні. Українці цінують сім'ю.

Зародження сім'ї та її існування супроводжуються різноманітними обрядами, традиціями та ритуалами. При плануванні роботи заходів варто враховувати підтримку народних традицій. Це включає свята Івана Купала, Трійця, Великдень, святого Миколая, Масляну, Різдво та тематичні вечори, такі як весільні, народженні дитини, весняні перед посівом і осінні після збору урожаю.

У закладі освіти потрібно створити український куточок з постійними або змінними експозиціями. Цей осередок культури стає більш динамічним і ефективним завдяки змінам у його дизайні. Ці зміни привертають увагу дітей і

дають їм можливість продемонструвати свої знання та навички в мистецьких техніках, а також проявляти самостійність під час оформлення.

Україну населяють багато різних національностей. Кожна етнічна група, яка проживає в цій країні, має певні характеристики. Але історія країни дає їм спільні риси. Це доброзичливість, воля, висока духовність і працьовитість. Декілька століть тому українські традиції мало відрізнялися від сучасних. Незважаючи на те, що деякі звичаї та обряди залишилися лише в пам'яті, велика кількість існує і зараз. У сучасному світі часто відбувається так, що забуті традиції дістаються із засіків пам'яті і знаходять друге життя, тобто стають модними. Наприклад, зараз ми бачимо зростання популярності вишиванок, які є національним одягом українців, або козацьких «оселедців», характерних чоловічих зачісок, які були характерними для козацтва.

Навчальні дебати є важливим засобом розвитку критичного мислення та аргументованого висловлювання студентів під час виховних заходів.

Під час проведення виховних заходів доцільно пропонуються навчальні дебати, які є ефективним інструментом для розвитку у студентів критичного мислення та навичок аргументованого вираження думок.

Духовно збагачений патріотизм формується здебільшого у молодому віці, коли любов до своєї нації, народу та Батьківщини поєднується з повагою до інших народів, їх прав та свобод. Основні засади ставлення до Батьківщини включають: відповідальність та активну життєву позицію; усвідомлення собі частиною українського народу; бажання жити в Україні і будувати своє майбутнє тут; готовність служити на благо держави, сприяючи її розвитку як суверенної, незалежної, демократичної, правової та соціальної країни; поваги до Конституції та законів; володіння державною та рідною мовою; визнання важливості прав та свобод людини.

Варто зазначити, що сім'я є ключовою ланкою у формуванні національного виховання. Саме в родинному колі зароджуються перші уявлення про «малу Батьківщину» і закладається психологічний фундамент, на якому зростатимуть майбутні громадяни. Бесіди та розповіді про патріотичні

поступки батьків, роздуми про історичне минуле країни слугують водночас уроками мужності та передачею спадщини між поколіннями, створюючи міцний зв'язок в часі.

У такі моменти молодь відчуває єдність із героїчним минулим своїх предків. Батьківщини спільно пізнають історію, культуру та сучасність своєї країни, відвідуючи меморіальні комплекси. Ці місця пробуджують почуття любові до Батьківщини та шани до тих, хто віддав життя за свободу та незалежність.

Запропоновані виховні заходи мають стати поштовхом до подальшої роботи з об'єднання студентів, педагогів, батьків довкола спільної цінності – територіальної цілісності держави, згуртованості суспільства, розв'язання проблем шляхом діалогу, пошуку загальнонаціонального консенсусу.

Український народ має значне багатство у вихованні людських чеснот. Протягом століть традиції, звичаї та обряди передавалися з покоління в покоління, сприяючи формуванню вправних господарів, справжніх патріотів своєї землі, морально зрілих і фізично розвинених особистостей. Народні традиції є формою вираження діяльності, поведінки, звичаїв, цінностей та світоглядів, що передаються наступним поколінням. Вони поєднують минуле та майбутнє народу, об'єднують старші та молодші покоління, інтегруючи етнічну спільноту у сучасну, високоорганізовану націю. Український народ має унікальну історію, гуманістичну ідеологію та багату культурну спадщину. Головною метою виховання є формування гармонійної особистості, яка втілює національні та загальнолюдські цінності.

Засоби національного виховання охоплюють такі складові, як рідна мова, історія, фольклор, мистецтво, народні календарі, символіка та символи, родинно-побутова культура, традиції, звичаї, обряди, народні прикмети та релігійні виховні звичаї.

Національне виховання – це сформована протягом століть народом система ідей, переконань, цінностей та ідеалів, що спрямовані на формування світогляду та ціннісних орієнтирів у молодого покоління. Відродження України

неможливе без підвищення національної свідомості, особливо серед молоді. Основною метою національного виховання сьогодні є передача молодому поколінню соціального досвіду, духовного багатства, національної культури, специфіки ментальності та світогляду народу, що є основою для формування особистих рис справжнього громадянина України.

Українські традиції відображають і обґрунтовують взаємозв'язок між людьми і природою, водночас підкреслюючи духовну цінність кожної особистості та народу в цілому. Кожна нація, народ і окремі соціальні групи мають власні, унікальні звичаї, які формувалися в течії століть і передавалися від покоління до покоління. Ці звичаї є важливою частиною повсюдного життя народу, вони відображають світогляд, розуміння навколишнього світу та взаємодію між людьми. Ці взаємини, у своєму випадку, впливають на розвиток народної творчості.

До методів, які сприяють національному вихованню молоді, можна віднести:

- популяризацію народних традицій;

- формування досвіду суспільної поведінки через переконання.

- заохочення до культурної поведінки;

- розвиток інформаційного інтересу;

- практичне стимулювання;

- організація пізнавальної та пошукової діяльності молоді,

залучаючи їх до активної участі у виховних заходах, що базуються на народних традиціях.

Україна є багатонаціональною країною, де кожен етнос має свої унікальні риси. Проте їх об'єднують спільні характеристики, що визначаються історією держави. Серед цих рис – доброта, свободолюбність, висока духовність та працьовитість. Традиції сучасної України зберігають багато спільного з тими, що існували століття тому. Хоча деякі з них вже забуті, багато звичаїв досі мешкають серед нас. В умовах сучасності деякі стародавні традиції повертаються, здобуваючи нову життя. Наприклад, популярність вишиванок –

національного одягу, чи традиційних козацьких «оселедців» – чоловічих зачісок з епохи козацтва.

Основними напрямками національного виховання студентської молоді є: національно-патріотичне, інтелектуально-духовне, громадянсько-правове, моральне, екологічне, естетичне, трудове, фізичне виховання та виховання здорового способу життя.

Національно-патріотичне виховання охоплює формування національної свідомості і почуття відповідальності за майбутнє України; виховання почуття любові до рідної землі та її історії, а також збереження і відновлення історичної пам'яті; розвиток позитивних українських рис, таких як працьовитість, індивідуальна свобода та глибокий зв'язок з природою; сприяння бережливому ставленню до національного багатства, мови, культури і традицій.

Інтелектуально-духовне виховання охоплює формування інтересу до знань, розвиток творчих здібностей та мислення, потреби самостійно здобувати знання і вміння використовувати їх на практиці, а також здатність формулювати та захищати власну позицію в житті, що складає основу загального світогляду.

Громадянсько-правове виховання сприяє розвитку поваги до прав і свобод людини, Конституції та законів України, формуванню розуміння своїх громадянських обов'язків перед суспільством і державою, вихованню політичної та правової культури особистості та залученню молоді до благодійної діяльності та волонтерства.

Моральне виховання відбувається у розвитку почуття гідності, честі, свободи, рівності, працелюбства та самодисципліни, у формуванні моральної культури через закріплення етичних норм та ідеалів суспільства, а також у розвитку культури міжетнічних відносин.

Екологічне виховання передбачає формування екологічної свідомості, здобуття знань і навичок раціонального використання природних ресурсів, розвиток почуття національної відповідальності за природу та стимулювання участі в екологічних і природоохоронних заходах.

Естетичне виховання орієнтоване на розвиток естетичних почуттів і потреб, художніх здібностей, формування естетичних поглядів і смаків на основі народних традицій України та світової культури, а також виховання умінь збереження культурних і мистецьких цінностей.

Трудове виховання покращує формування свідомості та творчо орієнтоване ставлення до праці в умовах ринкової економіки, розвиває почуття відповідальності за результати роботи та навички самостійного та ефективного виконання завдань.

Фізичне виховання і пропаганда здорового способу життя навчання дітей включає відповідальність за власне здоров'я, забезпечення повного фізичного розвитку, зміцнення фізичного та психічного здоров'я, виховання потреби в безпечній поведінці та боротьбі зі шкідливими звичками, а також створення умов для активного відпочинку.

Виховання громадянина та патріота є важливим завданням сучасності. Цей процес відбувається в ході виховання і складається з низки заходів, що сприяють формуванню особистості. Виховання здобувачів освіти здійснюється як в межах освітнього процесу, так і поза ним, з метою розвитку свідомої, активної та корисної для суспільства особистості. Ключову роль у цьому процесі відіграють викладачі.

Рекомендації, що були надані для удосконалення національного виховання студентів, орієнтовані на розвиток свідомих, активних та відповідальних громадян. Цей процес, що складається з низки заходів, сприяє формуванню особистості. Комплексне застосування цих заходів, засноване на тісній співпраці батьків, викладачів, інших спеціалістів, закладу освіти загалом, допоможе створити сприятливі умови для перебування здобувачів освіти в освітньому закладі, забезпечать позитивні зміни у їхньому розвитку та допоможуть у подальшому самоствердженні в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Створення системи національного виховання є важливим для створення Української державності, оскільки це вимагає від суспільства активізувати свої розумові та духовні здібності, щоб розвивати національні та загальнолюдські цінності. Крім того, існують суперечливі процеси входження особистості в соціальне життя і дуже важливо забезпечити єдність, наступність і послідовність виховного впливу різних соціальних інституцій.

Для задоволення потреб відродження України найефективнішим є національне виховання, яке охоплює як українців, так і іноземців, що мешкають в Україні. Забезпечення доступу до знань про історію, традиції, мови, культуру та сприяння розвитку національної гідності для представників усіх народів є ключовим аспектом виховного процесу. Окрім цього, вивчення власної культурної та історичної спадщини допомагає краще розуміти глибокі зв'язки кожного з українською нацією та державою. Лише незалежна та суверенна Україна здатна гарантувати національні права своїх громадян.

Розвиток національної самосвідомості є пріоритетним напрямом цього процесу. Національна самосвідомість включає в себе вміння осмислювати свою історію, культуру, мистецтво, мораль, звичаї, обряди, символіку свого народу, нації, рідного краю, мови та системи вчинків, які випливають із любові, покликання та духовної сили нашого народу. Ідеологічна основа виховання молоді полягає в національній свідомості.

Зібрані дані проведеного опитування дозволяють зробити висновки про рівень обізнаності здобувачів освіти щодо важливих суспільних проблем, їхнє ставлення до соціальної справедливості, відкритості й толерантності, а також їхні очікування від суспільства майбутнього. Цей аналіз не тільки відображає поточні настрої молоді, але й допомагає виявити напрями для подальшої роботи у сфері освіти та виховання, спрямованої на формування свідомих, активних та відповідальних громадян.

Отже, аналіз відповідей студентської молоді на запитання про пріоритетні цінності для майбутнього суспільства може надати корисну інформацію про її погляди та пріоритети. Бачимо, що варто підсилити освітні програми з екології та інклюзії, щоб підвищити обізнаність учнів про важливість цих питань. Підтримувати і розвивати теми, пов'язані з справедливістю, прозорістю, освітою та розвитком, адже вони вже мають високої пріоритетності серед молоді.

Національне виховання – це сформована протягом століть народом система ідей, переконань, цінностей та ідеалів, що спрямовані на формування світогляду та ціннісних орієнтирів у молодого покоління. Відродження України неможливе без підвищення національної свідомості, особливо серед молоді.

Основною метою національного виховання сьогодні є передача молодому поколінню соціального досвіду, духовного багатства, національної культури, специфіки ментальності та світогляду народу, що є основою для формування особистих рис справжнього громадянина України.

Виховання громадянина та патріота є важливим завданням сучасності. Цей процес відбувається в ході виховання і складається з низки заходів, що сприяють формуванню особистості. Виховання здобувачів освіти здійснюється як в межах освітнього процесу, так і поза ним, з метою розвитку свідомої, активної та корисної для суспільства особистості. Ключову роль у цьому процесі відіграють викладачі.

Запропоновані рекомендації щодо покращення національного виховання студентської молоді спрямовані на формування свідомих, активних та відповідальних громадян. Цей процес, що складається з низки заходів, сприяє формуванню особистості. Комплексне застосування цих заходів, засноване на тісній співпраці батьків, викладачів, інших спеціалістів, закладу освіти загалом, допоможе створити сприятливі умови для перебування здобувачів освіти в освітньому закладі, забезпечать позитивні зміни у їхньому розвитку та допоможуть у подальшому самоствердженні в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Н. Національне виховання в контексті глобалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство*. Випуск 11. К., 2007. С. 53–56.
2. Бех І.Д. Духовність особистості: методологічні та методичні аспекти. *Педагогічний пошук*. № 1 (41). 2004. С. 8–11.
3. Бех І.Д. Концепція «Я-центрованого» духовно-розвивального виховання: парадигмальні ознаки. *Методист*, 7 (5), 2016. С. 64–70.
4. Бех І. Д. Сучасне виховання зростаючої особистості. *Методист*, 10–11 (107–108), 2020. С. 4–117.
5. Бондаренко Н.В., Косянчук С.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
6. Ващенко Г. Завдання національного виховання української молоді. К., 2003. [Т. 5] : Хвороби в галузі національної пам'яті. С. 170–176.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків : Т. 1 / Г. Ващенко. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
8. Духовно-моральне виховання особистості : теорія та практика : науково-методичний посібник / за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Л.М. Михайлової. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 250 с.
9. Журба К.О. Сучасні програми та концепції, орієнтовані на виховання смисложиттєвих цінностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* (Кн. 1), 21, 2017. С. 214–226.
10. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 № 1038). <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

11. Національна Доктрина розвитку освіти України. *Освіта*. 2002. № 26 (24 квітня – 1 травня). С. 2–4.

12. Петренко Л. М. Сутність національного виховання за спадщиною Г. Ващенко. *Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ імені В.Г. Короленка*; редкол.: Ю.Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. Полтава : Астроя, 2019. С. 302–304.

13. Потапюк Л.М., Кардаш А.В. Національний характер освіти і національне виховання особистості. *Менеджмент XXI століття : глобалізаційні виклики : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*, 16 травня 2024 р. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 318–322.

14. Потапюк Л.М. Національне виховання як фактор цілісного формування особистості: національно-патріотичний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць / редкол.: О.В. Сухомлинська, І.Д. Бех, А.Й. Сиротенко [та ін.] ; АПН України. Київ : Ін-т проблем виховання, 2008. Вип. 12, кн. 1. С. 83–89.

15. Практична педагогіка виховання: посібник з теорії та методики виховання /за редакцією Красовицького М.Ю. Упорядник Іванюк Г.І. Київ–Івано-Франківськ: «Плай», 2000. С. 27–40.

16. Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-organizaciyi-diyalnosti-centriv-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya> (дата звернення: 28.11.2024).

17. Про Стратегію національно-патріотичного виховання (Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019), електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 28.11.2024).

18. Рудницька М.Г. Ващенко про національне виховання української молоді. *Дидакал*. 2019. № 19. С. 139–141.

19. Сойчук Р.Л. Проблема виховання національного самоствердження в учнівській молоді: сучасний вимір. Innovative processes in education: Collective monograph. AMEET Sp. zoo, Lodz, Poland, 2017. С.199–217.

20. Сойчук Р.Л. Технологія проведення тренінгу з виховання національного самоствердження в учнівській молоді. *Нова педагогічна думка*, 1, 2016. С. 96–101.

21. Тілабова А.М., Калініна Л.А. Регіональні українські народні традиції та їх вплив на формування національної свідомості (на прикладі Миколаївської та Чернівецької областей) *Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні*. ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв». 2016. С. 161–164.

22. Ткачук М. Ціннісні імперативи змісту сучасного українського національного виховання. Збірник наукових праць *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Вип. 1 (3), ч. 1, 2020. С. 140–145.

23. Формування патріотичної та громадянської свідомості учнів: теорія і практика : моногр. / Авт. кол.: Александрова О.С., Левітас Ф.Л., Салата О.О., Шепетяк О.М., Матвійчук О.Є., Петрошук Н.Р. та ін. ; [за заг. ред. проф. Левітаса Ф.Л. ; наук. ред. Александрової О.С., Салати О.О.]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 172 с.

24. Харагірло В.Є. Національне виховання здобувачів освіти на сучасному етапі : навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2020. 93 с.

ДОДАТКИ

АНКЕТА ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. Чи в повсякденному житті ваша сім'я дотримується українських народних звичаїв та традицій?

- а) так, намагається це робити завжди;
- б) тільки під час релігійних свят чи знаменних подій;
- в) час від часу;
- г) не надає їм важливого значення.

2. Які з наведених ознак ріднять вас з українським народом (виділіть не більше ніж 3 ознаки):

- а) зовнішність;
- б) риси характеру;
- в) мова;
- г) традиції, звичаї та культура;
- д) історичне минуле;
- е) мова;
- є) територія проживання;
- ж) релігія і віросповідання;
- з) побут і спосіб життя;

3. Чи берете ви активну участь в громадському житті?

- а) іноді;
- б) рідко;
- в) ніколи.

4. Як ви ставитеся до різних культур і традицій?

- а) так, розумію;
- б) ні, не розумію;
- в) важко відповісти.

5. Як ви ставитеся до різних культур та міжкультурного взаєморозуміння?

- а) підтримую;
- б) вважаю, що міжкультурне взаєморозуміння є важливою складовою глобалізованого світу;
- в) позитивно;
- г) ставлюся з обережністю.

6. Які цінності ви переконані, що потрібно пріоритизувати для майбутнього суспільства?

- а) взаємоповага та толерантність;
- б) інклюзія та рівність;
- в) справедливість та прозорість;
- г) сталість та збереження природних ресурсів;
- д) освіта та розвиток.

7. Як ви ставитеся до відкритості й толерантності у суспільстві?

- а) позитивно;
- б) критично;
- в) нейтрально.

8. Чи важливою є толерантність студентської молоді в академічному середовищі?

- а) так, важлива;
- б) ні, не важлива;
- в) важко відповісти.

8. Ви намагаєтеся толерантно себе поводити у закладі освіти?

- а) так, намагаюся
- б) ні, не намагаюся
- в) важко відповісти.

9. Вам бракує знань, умінь та навичок толерантного ставлення у закладі вищої освіти?

- а) так, бракує;
- б) ні, не бракує;
- в) важко відповісти.

10. Чиєї допомоги ви потребуєте найбільше у процесі формування толерантності у закладі вищої освіти?

а) викладачів;

б студентів;

в) адміністрації закладу освіти;

г) важко відповісти.